

FA AINEN VERDENSKRIG

forbindelse med at det er henholdsvis 50 siden Norge ble okkupert og 45 år siden frigjøringen hadde vi i forrige nummer 4 artikler om arkiv i Riksarkivet som kan lysse ulike sider vedrørende okkupa-

sjonstiden. I dette nummeret fortsetter vi denne presentasjonen med to artikler om henholdsvis arkivmateriale etter de tyske okkupasjonsmyndighetene og med norske forsvarsarkiv fra krigstiden.

TYSKE ARKIVER I RIKSARKIVET

Helge Paulsen

Riksarkivet har en rekke forskjellige tyske arkiver fra okkupasjonstiden. I europeisk sammenheng er dette de overlegent største av alle de arkiver okkupantene måtte etablere seg i okkuperte land, i alle fall i vest-Europa. De tyske okkupasjonsarkivene i Riksarkivet, sivile og militære, måler i dag omkring 1400 hyllemeter.

ARKIVENES TILSTAND

Arkivene utgjør, med alle sine mangler, en viktig kilde til kunnskap om de fem årene i Norge som var okkupert. En lang rekke forskere, norske og utenlandske, ikke minst mange tyske, har gjennom årene brukt deler av materialet, ordnet og uordnet, på Riksarkivets lesesal.

Men dessverre har Riksarkivet ikke hatt kapasitet til både å ordne og yte service fra de uordnede arkivene. Derfor er ingen av de mange tyske arkivene helt ferdig ordnet og registrert. Og store deler av dem er fremdeles kaosmateriale der store ordningsarbeider gjenstår.

ARKIVENES ETTERKRIGSHISTORIE

Arkivene har i etterkrigstiden hatt følgende historie, i korte trekk:

1. Det som var igjen etter tyskernes egne arkivødeleggelser, som i det vesentlige var systematisk og planlagt, ble samlet inn og

bearbeidet av en alliert kommisjon, *Documents Section* (egentlig: Documents Pool, Allied Land Forces Norway). Dens virksomhet begynte like etter frigjøringen. Men også norsk politi, Milorgenheter og privatpersoner forsynte seg med tyske arkiver eller deler av slike. Noe av det er fremdeles på uvedkommendes hender.

2. Arkivene ble av Documents Section overlatt norske myndigheter v/ FO II (Forsvarets Overkommando, Etterretningsavdelingen) i desember 1945.

3. I 1946 ble de av FO II overlatt til norsk politi, dvs. Oslo politikammer. Arkivene var fra hele landet, men hovedsakelig fra Osloområdet. De ble fraktet til Hovedøya allerede mens de var i militær varetekt; der ble de lagret i *Lavetthuset* (det store mursteinsbygget nordvest på øya, like ved Munkebrygga, der fergen legger til).

4. I 1951/52 ble de uformelt overtatt av Riksarkivet. I løpet av de nærmeste par år ble de flyttet til 2 andre gamle militære bygninger på Hovedøya, *Lindøysund magasin* og *Lille Østre krutthus*. Da Riksarkivet i 1978 flyttet til nybygget ved Sognavann, fikk også de tyske arkivene endelig en tilfredsstillende oppbevaring.

«KAN BRENNES»

Ikke alle som har hatt arkivene i sin varetekt, har vurdert dem særlig høyt. Da

«Speerschule» i Sandefjord, en institusjon under Transportflotte Speer. Det var en tysk styrmannsskole. Den ga opplæringskurs til noen norske sjøfolk som elever, til bemanning av tyskkontrollerte skip. Fra Reichskommissariats «Bildarchiv», i Riksarkivet.

Riksarkivet overtok dem, der de lå lagret i Lavetthuset på Hovedøya, fikk vi dem overlatt av politiet i Oslo. Politiet, og også Forsvarets representanter, var av den mening at materialet var bare til å brenne opp. Ifølge politiet var alt av verdi tatt ut, av politiet selv, Forsvaret og andre, og resten, altså det vi i dag har av tyske arkiver i Riksarkivet, var angivelig helt verdiløst. Riksarkivets folk var heldigvis av en annen mening.

Norske offiserer var knyttet til den allierte Documents Section. Deres syn på de tyske arkivene og på Riksarkivet er interessant, for det påvirket i sterk grad arkivernes videre skjebne. Det gikk i korthet ut på at dette materialet kunne *hvilken som helst interessert part* som så en praktisk nytteverdi i det, forsyne seg av. Det som ble igjen, og som ingen andre ville ha, kunne Riksarkivet få. Dette går fram av en rapport fra FO IIs Dokumentavdeling, daterert 11. januar 1946. Rapporten *beklager* at man «er blitt kvitt» så få dokumenter, og den kommer med en rekke forslag om

hvem som burde overta arkivsaker uten forskjellige departementer og statsinstitusjoner nevner den LO (Landets og Norges Faglige Landsorganisasjon), forbundet, Norges Handelsstands Forbund og Norges Industriforbund som mottakere – altså ikke bare offentlige institusjoner. Etter den lange listen med mottakere heter det i rapporten bl.a.: «...og til antakelig Riksarkivet være interesse

HVEM FIKK TYSKE ARKIVSAKER?

Rapporten nevner også norske og landske institusjoner som «har vært interessert i» arkivsaker, uten at det klart framgår om de har fått, eller mye de har fått, av materiale fra de tyske arkivene. En representant for den tyske kansliet påtalemyndighet i Nürnberg, amerikanske ambassade, en representant for det engelske War Office. «Dessuten dokumenter sendt til en rekke engelske myndigheter som London Military Document Centre o.l. Det ble for en stor del sendt

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014. Arkivet i Riksarkivet. 30 esker tysk materiale om minefelter fins i arkivet etter Hærens Stab.

I 1970 fikk Riksarkivet vite at det i Imperial War Museum i London fantes tysk materiale fra Norge. Det var i alt et par hyllemeter arkivsaker om tysk økonomisk politikk her i landet under krigen. Det lyktes Riksarkivet å påvise at dette i sin tid hadde vært utlånt fra Norge av Documents Section til engelske mottakere, og vi fikk så materialet utlevert til RA. Det var i 1945 lånt av representanter for Foreign Office, German Economic Department, og oppbevart i London Military Documents Centre (LMDC). Via forskjellige britiske institusjoner var det i 1965 kommet til Imperial War Museum.

Vi fikk altså noe tilbake av det som var gått ut av landet. Men etter alt å dømme finnes det mer. Hvor det er, vet vi ikke sikkert. Hovedmengden av de tyske *militære* arkivsaker som ble til i Norge, ble allerede under krigen rutinemessig, når de var ca. et halvt år gamle, sendt til tyske sentrale militærarkiver. Av de allierte styrker ble arkivsakene tatt som krigsbytte og hovedsakelig delt mellom Storbritannia og USA.

Siden er disse arkivene, som altså var erobret på tysk jord, utlevert til Vest-Tyskland. De er nå i det vesttyske forbundsarkivets militærarkiv, Bundesarchiv/Militärarchiv i Freiburg. Det er følgelig her vi finner de rikeste kildene til den militære okkupasjons historie.

ARKIVENE I DAG

Av de ca. 1400 hyllemeter tyske arkiver som er i Riksarkivet i dag, er bare ca. 450 meter ordnet, dvs. at materialet finnes i ordinære pakker eller esker. Imidlertid er det ikke ferdige registre til alle disse 4-500 meter, som altså omfatter 4-5000 pakker og esker. Og en del av pakkene, særlig mange av *Reichskommissariats* pakker, har bare påskriften «Diverse», som jo ikke

ets arkiver utgjør omkring 270 hyllemeter, ordnet og uordnet, eller ca. 20 prosent av det tyske materialet

Det er 5 hovedgrupper av de tyske arkivene i Riksarkivet:

1. Reichskommissariat.
2. Organisation Todt.
- Og så *Wehrmachts* 3 greiner:
3. Heer (landmilitære arkiver).
4. Kriegsmarine.
5. Luftwaffe.

Disse 5 hovedgruppene utgjør 70-80 prosent av arkivene.

Opprinnelig har det vært kanskje ca. 100 arkiver, herav over 50 OT-arkiver (Organisation Todt) – dvs. arkiver etter OTs forskjellige Einsätze Oberbauleitungen, Abschnitte og Bauleitungen over hele landet, ved siden av arkiver fra den sentrale OT-Einsatzgruppe Wiking i Oslo. Det er bare rester som er bevart, og det hovedsakelig regnskapsmateriale av varierende verdi.

Det som har vært skrevet i diverse presseoppslag høsten 1989 om angivelig sensasjonelt og «avslørende» innhold i OT-arkivene, har intet som helst grunnlag i virkeligheten. Men når de er ferdig ordnet, vil de kunne bidra til å belyse den tyske militære anleggsvirksomheten i Norge, særlig på det lokale plan. OT forestod anslagsvis halvparten av den tyske anleggsvirksomheten her, utført hovedsakelig med norsk og utenlandsk tvangsutskrevet arbeidskraft, krigsfanger og tyske straffanger. Bl.a. var flere tusen polske tvangsarbeidere satt inn ved OT-anleggene i Norge. OT-arkivet har et kartotek som omfatter de fleste av disse.

Arbeidet med ordning av OT-arkivene er påbegynt i Riksarkivet, men vil ta lang tid.

Arkivene for *Heer*, *Kriegsmarine* og *Luftwaffe* er egne grupper av arkiver, men hver av dem består av et antall opprinnelig selvstendige arkiver rørt sammen i kaos fra staber, depoter, militære anlegg, krigs-

gruppene og at de norske anleggsmateriale fra anleggsvirksomhet, forsynings og lagre, verksteder, varer, arbeidsk eiendommer, rekvisisjoner intendan kvartermestervirksomhet og liknende enhver art.

Av det tyske marinematerialet er opprettsdokumentene fra *marinedomstol* forskjellige tyske admiralitetenes do ler i Norge videre arkivene etter marivile skipsfart: *Kriegsmarinedienst Oslo*, senere kalt *Seetransportchef No* *gen*, etter krigen *Seetransportchef/Ab* *lungsstab* tilsammen vel 500 arkivesk

Hær og Luftwaffearkivene (vesentlig legsvirksomhet) er uordnet. Den Wehrmachtbefehlshaber som instit ble av de allierte etter frigjøringen on net til DOBN (Deutscher Oberbefel ber Norwegen). Etter denne institusj og dens «reservasjoner» (leirgruppe leirer med internerte tyske sivile og s ter har vi rekonstruert arkiver og arke ter til ett DOBN-arkiv, vel 300 arkive foreløpig uten ferdig katalog.

Arkivene etter tre forskjellige skipsfartsinstitusjoner er ordnet: *Nor ederei* (stelte med småskip, lektene o.l esker, *Transportflotte Speer*, ca. 350 og *RK See* (Der Reichskommissar fi Seeschiffahrt, Der Beauftragte für N gen), vel 140 pakker. Noe uordnet di materiale finnes til alle disse arkiven

Den tyske okkupasjonsmakt i Nor stod av en lang rekke militære, halvne og sivile institusjoner. Ved frigjør i mai 1945 var det i Norge ikke langt en halv million utenlandsk person herav i Wehrmacht omkring 35 mann. Hertil kom tusener av sivi tvangsarbeidere av forskjellige kate og bl.a. ca. 84.000 sovjetiske og 3000 slaviske krigsfanger. De tyske institu ne i Norge hadde før frigjøringen p sert store mengder arkiver, og de ca hyllemeter vi har igjen nå, er rester a se.

sitet på både sivile og militære områder, særlig økonomiske områder. Det var tusjoner av en lang rekke typer, et lomerat av forskjellige etablissementer drev alt fra storindustri og svære ingsanlegg og ubåtbunkere, til egne aviser, skoler, butikker og restauranger et eget tysk teater. Tyske institusjoner var formelt organisasjon, rederi, aksjeselskap, front, parti, forening, leiskammer eller avisredaksjon m.v. innelig «private» institusjoner eller nisert og oppbygd av private elementer de var eller ble organiske deler av tyske stats maktapparat i Norge og var lillelige deler av dette. Og de fleste av har etterlatt seg arkivrester.

De forskjellige partiformasjoner er eksempler: Ikke bare selve NSDAP i Norge, men vi har litt materiale etter, men f.eks. K (Nationalsozialistisches Kraftfahrwesen), nærmest tvillingbror av *Transport-Speer* (lastebiltransport), og *DAF* (Deutsche Arbeitsfront). Innenfor det tyske politiet (SS und Polizeiführer Nord) ble vi *Abteilung Lebensborn*, et kontor stellet med krigsbarnsaker, men egentlig en avlegger av en tysk partiorganisasjon (*Lebensborn e.V.*). Arkivet er ordnet etter *SS und Polizeiführer Nord*, inklusive domstolen *SS und Polizeiführer Nord/IX* («Nord» når den dømte i tyske saker, «IX» når den dømte i innenlands SS-saker), hovedsakelig ordnet, ut fra 65 hyllemeter egentlig en del av Reichskommissariats arkiv, men ikke regnet der. I likhet med flere andre arkiver består SS und Polizeiführerarkivet av brokker av flere mindre arkiver, som *Befehlshaber der Ordnungspolizei*, *Befehlshaber der Sicherheitspolizei und SD* (meget lite), *Zentralbauleitung der Waffen-SS und Polizei*, *Truppenwirtschaftslager der Waffen-SS und Polizei*, *Polizei-Kraftfahrachverstdige*, *Polizeigement 27*, m.fl.

Det som kommer nærmest til å være et privatarkiv blant de tyske okkupasjonsarkivene, er arkivet etter *A/S Nordisk Cyklop*, som vi har omkring 18 hyllemeter etter. Det var et tysk bygge og anleggsfirma, datterselskap av det store tyske entreprenørfirmaet *Hochtief* (*HochbauTiefbau*). Arkivet finnes blant OT-materialet og er uordnet.

Etter *Deutsche Zeitung in Norwegen* har vi et stort og helt uordnet arkiv. Avisen var formelt uavhengig, i realiteten organ for Reichskommissariats Presseabteilung og Propagandaministeriet i Berlin. Det inneholder også materiale etter andre tyske presseorganer i Norge: *Deutsche Monatshefte* og *Deutsche Polarzeitung*. En del er kassabelt. Vi har hittil ikke funnet egne arkivsaker etter *Deutsches Theater*, *Deutsche Schule* og *Deutsches Geschäft* i Oslo, men slikt kan dukke opp.

Fra tyske fengsler og fangeleirer i Norge har vi noe materiale, men langt fra fullstendig. Av det viktigste kan nevnes fangekartotekene fra Møllergaten 19 i Oslo og fra leiren på Falstad, og fangeprotokollene fra Grini, som er fullstendig bevart. Fangelistene fra Wehrmachtgefängnis Akershus (Akershus festning) er delvis bevart. Fra de tallrike krigsfangeleirene i Norge, med først og fremst sovjetiske krigsfanger, er i praksis ingenting bevart.

VERDENSKRIGEN I RIKSARKIVET

Harald Hals

I krig ødsler man ikke bare med kuler og krutt, av og til også med papir. Fra siste krig har det avleiret seg ikke så lite arkivstoff som nå for det meste er blitt avlevert til Riksarkivet. I statsarkivene er det ikke stort av den naturlige grunn at de lokale militæravdelingene etter at tyskerne hadde hørtatt landet, opphørte å fungere. Litt kan man likevel finne om kampene disse avdelingene deltok i i 1940 og avviklingen som senere fulgte. I hvert fall i Trøndelag, sikkert også andre steder, ligger for øvrig en del av dette stoffet fortsatt i de enkelte militære avdelingsarkivene, ikke i statsarkivet.

Ellers skal man også være oppmerksom på at til dels viktige kilder til norsk militær historie under siste krig overhodet ikke finnes i norske arkiv. Delvis skyldes dette at norske militær-avdelinger sto under alliert kommando. Følgelig er det britiske eller amerikanske arkiv man stundom må gå til. Søker man for eksempel opplysninger om Måløyraidet er det så å si intet å oppdage i Riksarkivet eller i statsarkivene, derimot ikke så lite i Storbritannia. Noe av det samme gjelder også arkivene etter sikkerhets- og etterretnings-tjenestene. Også disse var underlagt alliert kontroll. Ellers lå det i sakens natur at disse tjenestene hadde spesielle arkivrutiner som blant annet kunne gå ut på at hemmelige og kontroversielle dokumenter skulle kasseres så snart som mulig. Fortsatt eksisterer en god del etterretningsrapporter, men om sikkerhets og etterretnings-tjenestenes egen oppbygging og virke er det lite man nå finner.

FORSVARSDEPARTEMENTET

Årsaken til at det meste av bevarte norske forsvarsarkiv fra siste krig er avlevert til

Riksarkivet, er at de ble skapt av institusjoner som ikke hadde noen som helst kal tilhørighet.

Den mest sentrale av dem alle, var selvsagt Forsvarsdepartementet. Fra krigsårene er fortsatt en god del bevart. Man skulle kanskje tro at etter kapitulasjonen i 1945 må alt fra Forsvarsdepartementet under krigen stamme fra kontorer i utlandet. Det er ikke helt tilfelle. Forsvarsdepartementets gamle avdelinger og kontorer i Oslo fortsatte sitt arbeid til utpå høsten 1945. Departementet ble deretter av okkupasjonsmyndighetene erstattet av den såkalte Siviltforvaltningen for hær og marine, som først lå under Innenriksdepartementet fra 1.12.1944 under Finansdepartementet. Når det gjaldt rene militærsaker, var mest spørsmål i samband med avvikling og personell som denne institusjonen fattet seg med. Den hadde også et kontor som tok seg av saksbehandling vedrørende Luftfartsstyret og Det sivile luftvern.

Selvsagt er langt større mengder arkivstoff bevart fra London-regjeringens forsvarsdepartement. Her finnes det såkalte London-arkivet, Sverige-arkivet og Den nederlandske rasjons-arkivet. Av disse er London-arkivet det avgjort største – om lag 42 hyllemeter – mens Sverige-arkivet ikke er mer enn cirka 4 hyllemeter og Den nederlandske rasjons-arkivet 1 hyllemeter.

I London-arkivet kan man finne opplysninger om Forsvarsdepartementets administrasjon av hær, marine og flyvåpen, hvordan Forsvaret ble oppbygd for å møte krigens krav, materiellanskaffelser, beordringer og andre personellsaker, samarbeidet med de allierte, kanskje først og fremst britene, men også andre, rapporter om okkupasjonen i det okkuperte Norge og planer for hvordan landet skulle frigjøres.

ARKIVMATERIALE VEDRØRENDE NORGEN I VERDENSKRIG

Arkivet mottar jevnlig forespørsler om arkivmateriale fra okkupasjonstiden 1940-45. Interessen for denne utvilsomt dramatiske periode i nyere norsk historie ser ikke ut til å avta. Til nå er det 50 år siden Norge ble okkupert og 45 år siden frigjøringen. Disse jubileene vil nok bli markert, noe vi regner vil kunne øke interessen for krigstidstetterligere.

Riksarkivet oppbevarer betydelige mengder arkivmateriale som vedrører krigstiden og vi vil presentere en del av dette i Arkivmagasinet.

Her finner vi de fleste institusjoner, bedrifter og virksomheter i landet fungerte mer eller mindre normalt gjennom krigstiden. Om dette er interessant i et spesielt emne fra den tiden, vil en derfor ofte finne mate-

riale i arkivene til arkivskapere fra disse årene. Under og like etter krigen fantes det imidlertid en rekke institusjoner som enten var opprettet pga. krigen eller som fikk sin virksomhet spesielt preget av krigstiden. Dette gjelder f.eks. de tyske okkupasjonsmyndigheter, partiet Nasjonal Samling, den norske regjering i eksil og administrasjonen som tok ansvaret for den norske handelsflåte ute.

Vi presenterer her arkivene etter noen av de institusjonene som hadde spesielle funksjoner i forbindelse med krigen: sentraladministrasjonen i Oslo og i eksil og handelsflåten ute. Dessuten tar vi for oss arkivmateriale fra rettsoppgjøret etter krigen og Riksarkivets arbeid med «krigsbarnsakene». Vi tar sikte på ytterligere presentasjoner i neste nummer.

En gruppe NS-ministre. Gulbrand Oscar Lunde, sjef for Kultur- og folkeopplysningsdepartementet og Eivind Blehr, sjef for Næringsdepartementet, i samtale med Generaloberst Nicolaus von Falkenhorst, militær sjef for tyske styrkene i Norge. Etter arrangement i Frognerparken, Oslo, 27.9.1942, i forbindelse med den 8. Riksdagssamling. Ip.nr. 27, Riksarkivet.

SENTRALADMINISTRASJONEN 1940-45 I OSLO OG I EKSIL

Ola Barlaup

NORSKE MYNDIGHETER I EKSIL

Statsministerens kontor

Riksarkivet har overtatt arkivene etter regjeringen Nygaardsvold i London. Det mest sentrale materialet er seriene med referat fra regjeringskonferanser fra Statsministerens kontor, og kongelige resolusjoner fra Statsrådsekretariatet. Det var i mai 1940 i Tromsø at regjeringen tok til å føre referat fra konferansene sine, og dette har fortsatt siden. Protokollene med kongelige resolusjoner inneholder alle formelle vedtak fattet i statsråd, i krigsårene ble også en del foredrag og vedlegg tatt med i resolusjonsprotokollene. Riksarkivet har videre en serie med notater og andre dokument fra Statsministerens kontor, det såkalte Nygaardsvolds arkiv.

Departementsarkivene fra London-tiden

Departementene har avlevert det meste av arkivene fra Londontiden, et unntak er Utenriksdepartementet. Mest materiale er kommet fra Finansdepartementet, Forsvarsdepartementet og Sosialdepartementet med Medisinaldirektoratet. Finansdepartementet hadde ansvaret for budsjett og regnskap for hele den norske administrasjonen i Storbritannia, Sverige og U.S.A. Det kan nevnes at arkivet inneholder bl.a. lønningslister og opplysninger om ansettelsessaker for hele forvaltningen.

Det var norske militære avdelinger i Storbritannia, Canada, Island og Sverige. Arkivet fra Forsvarsdepartementet i London er derfor omfangsrikt sammenlignet med de øvrige departementsarkivene. Likevel utgjør materialet fra militære avdelinger langt større mengder enn selve departementets arkiv.

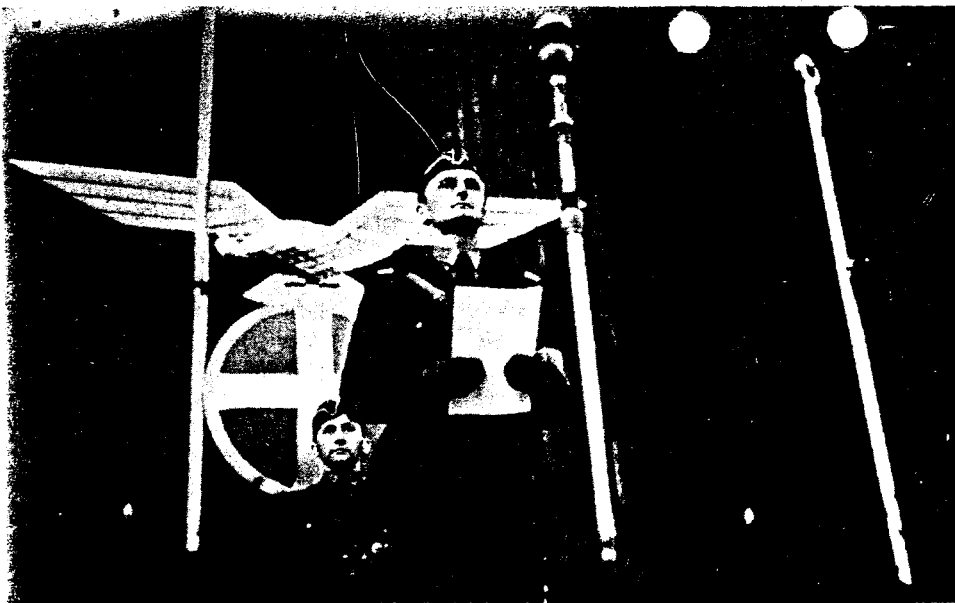
Sosialdepartementet omfattet også Medisinaldirektoratet, med en avdeling i Washington. Arkivet inneholder bl.a. materiale om en rekke norske legekontor i utlandet. Også departementene for handelskipsfart og Justisdepartementet har etterlatt seg betydelige arkiver fra London. Landbruksdepartementet og Arbeidsdepartementet derimot hadde en meget liten stab under krigen, og det er kommet ganske små arkivmengder derfra.

Flyktningkontoret i Stockholm

Den langt største arkivskaperen i den norske eksilforvaltningen var Flyktningkontoret i Stockholm. Dette kontoret var først underlagt Utenriksdepartementet, men fra 1.7.1941 overført til Sosialdepartementet. Arkivet er i liten grad ordnet og katalogisert. Det mest benyttede materialet er registeret fra mottakssentralen på Kjesdal. Det er et kartotek med et kort for hver flyktning. På kortet finnes bl.a. flyktningens navn, dato for ankomst til Sverige, opholdssted på forskjellige tidspunkt, opplysninger om når vedkommende reiste tilbake til Norge. Dette kartoteket finnes i Riksarkivet bare på mikrofilm.

Andre kontor i Stockholm

Det er også avlevert arkiver etter andre norske kontor i Stockholm: fra Rettskontoret underlagt Justisdepartementet, og Finansdepartementets representant ved gasjonen. Riksarkivet har også materiale fra Handelspolitisk avdeling og fra Prekalkulanten ved legasjonen i Stockholm og Relief-sentralen i Sverige. Tilsammen gjør arkivene etter norsk sivil og militær forvaltning i Sverige godt over 1000 hytter.

Minister Axel Heiberg Stang, sjef for Departementet for Arbeidstjeneste og idrett taler på Universitetsplassen i Oslo den 8. Riksdag. NS-fotosamling, lp.nr. 524, Riksarkivet.

SENTRALADMINISTRASJONEN SLO

Statsrådssekretariatet

Statsrådssekretariatets arkiv 1940-45 ble overført til Riksarkivet i 1960-årene. Det inneholder bl.a. materiale fra Administrasjonsrådet i 1940: møteprotokoll, vedtakstokoll og innkomne brev. Det er få saker fra perioden med de kommissariske statsråder, september 1940 til februar 1942. Etter som statsrådene ikke skulle utøve noe regjeringsskollegium, ble det ikke opparbeidet noen protokoll med offisielle vedtak. Det ble likevel holdt uformelle regjeringsskonferanser, og Riksarkivet har konstatert til referater fra disse møtene. Etter 1942 ble det ført vedtaksprotokoll, og det finnes en samling med foredrag til statsrådene. Statsrådssekretariatet, eller Regjeringsssekretariatet som det ble omdøpt, ble lagt inn under det såkalte Førerens ministerpresidentens kanselli. Riksarkivet har også en samling dokumenter fra det kansellet.

Nye departement under krigen

Det ble opprettet en rekke nye departement under krigen. Det første var Forsyningsdepartementet fra september 1939. Under okkupasjonen kom så følgende: Innenriksdepartementet, Politidepartementet, Kultur- og folkeopplysningsdepartementet, Departementet for arbeidstjeneste og idrett, og til slutt Næringsdepartementet. Arbeidsdepartementet ble i 1944 omdøpt til Trafikkdepartementet.

Forsyningsdepartementet med underliggende direktorater og råd skapte et stort arkiv, Riksarkivet har bl.a. materiale fra Industriforsyningsdirektoratet. De departementene som ble opprettet av NS-administrasjonen besto i stor utstrekning av avdelinger og kontor fra de eldre departementene. Disse avdelingene fortsatte med de samme fagsakene som før, og arkivmaterialet fra krigsårene ble ført tilbake til de gamle departementene da disse ble gjenopprettet i 1945.

Spesielle kontor i administrasjonen

Det var imidlertid spesielle politiske kontorer i departementene under oppkupasjonen. De ble kalt Sentralavdelingen i f.eks. Innenriksdepartementet og Finansdepartementet. I Kirkedepartementet og Justisdepartementet het det Ministerens kontor. Arkivene fra disse avdelingene ble sterkt redusert etter krigen, ved at materiale ble tatt ut til bruk ved rettsoppgjøret.

Av andre spesielle kontor i NS-administrasjonen kan nevnes Foreningskontoret i Innenriksdepartementet, det har etterlatt seg oppgaver over foreninger og lag i hele landet. Videre finnes arkivsaker fra Presesdirektoratet og Propaganda-avdelingen i Kultur- og folkeopplysningsdepartementet. I Politidepartementets arkiv finnes saker fra lederne for Ordenspolitiet og Sikkerhetspolitiet. Av arkivet fra Arbeidstjenesten er mye gått tapt, men det gjenværende er ordnet og katalogisert.

Til slutt kan nevnes at Riksarkivet overtok dokumentene etter Underseeskommissjonen av 1945. Denne kommisjonen gransket forsvars- og utenrikstikken opp til 9.4.1940, og eksilmyndighetens virksomhet under krigen.

BRUKERTILGANG

I krigstidsarkivene vil det ofte finnes derte dokument. Slik gradering etter krigs- og beskyttelsesinstruks er nå falt. Ifølge kgl. resolusjon av 7.10.1945 beskyttede dokument utstedt før 1.1.1945 frigitt, med noen unntak. I Riksarkivet imidlertid en rekke serier fra krigsårene fortsatt klausulert av personvernloven. Forskere vil oftest få innsyn i slikt materiale etter søknad, men de må underkastes diskresjonserklæring.